

P R E F A C E

በብ.ቦ. ሀይለስላሴ

1851

U. SELLER

301.43V

17.

[illegible]

ՆՎԵՐՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ի ՍԳԱԼԻ ՓՈՒՌՈՒՄՆ ՏԵԱՌՆ ՅԱՍՈՒՅ ՀԱՆՃԱՐԵԱ ՈՒՍՈՒՑՅԻ

ՍՈՒՐԻ ՍԱՀԵԿԵԱՆ ՂԵՐԺԵՐԸՆԻՍ

Ի՞նչ աղէտք՝ ձայնք լալծնից՝ սիրտք ողորդած սփառեացին
 Բնդ ախուր ընդ յեղոսիարծ հրածեշտ սգւոյն տնդու գահան
 Բայ սեւաթոյր տրկեալ արդ զաշակերատոցս ուղիսով
 Տէր Եփեմ Կոյր մեր թաւաւ արդ յեկեցաւ
 Աղտը եր այն փայրիկան յորում գուժեաց բոթ մահուն մեզ
 Սահակեանն դողացաւ առն, ճիշ և կահան բարձին մանկոյն
 Անշ մնային նոց առաջել, զաւելչաւարտն հնչել զերդ
 Ելաւ գու մահուն հան հաւնն Գնտան
 Լարեոսն սնուդորոյն ղեռածանին արկ զիւր տշտեայ
 Ի դայեալս հանձնարափայլ իղեալ զնարին կենաց թն
 Համակեցեր ի սուգ դառն զաշակեալսնայրս և գորդիս
 Ի պար սեւաղգեաց զգողաղօք ջայլեմք
 Ավ երկինք վն շոտ յուցս յափշտակեր զտարիալին
 Ետերունն աշակերտոց վեհին թագեր զգոս ի յերկրի
 Հրաւեր ձայնեալ ի Վաքիր լուսնաճ մից ի կաճառ
 Սիգալ նստադոյն ի Կոյր յաւեժից
 Իւր ողորմ աղէտք ախուր լիւր յորհաս դժոխքմբեր
 Սանկախ որբ կայուցեալ ի հանձնորոյն լիազատար
 Իարձ ի լալիս Ռաքելի Սուրբ Սահակեան լարան
 Օ ի բարձաւ ինպատ լուքն և պարծանք
 Ենտանն մատուարար զանգիւտ տաղանդն Լստուածային
 Պերճաշուր փառս իմաստից համատարած ի թուրաւանս

Եստի աչացն վեհ սգւոյն տեսիլ գիմացն քաջալեր
 Ոհ, յամպս ոգւհերն եւ յառտեղս ՚ի վեր :
 Բնդ այնքան փառաց իսկ ճոխ և հանճարոյն խնայական
 Եստի իցէ զԵգիպտական շերիմ վսեմ կանգնել յերկրի
 Եստի տաղտնն ուրջնութայր քան գոռ. անդրիս զիւցազանց
 Կաղցէ մշտախոս քարոզ յիւրն ՚ի ծոց :
 Օգտմբանաւդ նուիրական նոսաւ ՚ի սուր. աշտկերտաց
 Երտասուք յաչաց քամին կտկանաբարձ յերդս սղոց
 Կոչմբ դբեզ ձայն սուր այժմ զի սառ ողիւ ՚ի խոր նինջ
 Ոհ այլ ոչ զարթնուս ՚ի քնոյդ այդ քաղցրիկ :
 Ով շերիմ սիրեցեւոյն և առն յեսին դու մահադուաց
 Բանի արդ ՚ի քոյդ վերայ լոյիս հեկուն աշխուք սամուկ
 Եստի մեղ Կուսանգեալ թանալ զոսկերս արտասուք
 Լեալ անմխիթար մայրամոծ ընդ քեզ :
 Ուսրի մն երեւին հեօք սիրադուարթ քաղցր տեսող
 Եւ միմունջ վեհ իմաստից անյապ սրտից մեր սփոփանք
 Ոհն յուսայաք մեք ծծել միայն ՚ի քէն կաթն ուսման
 Երդ քո քնարան ծծէ մեր զարտոտ :
 Դու զառն սուրբ Սահակեան ՚ի հիացումն աղքատազեան
 Կանգնեցեր մինչ ՚ի յեթերս պերճ և պայծառ որպէս զարփի
 Դային ճգանցդ զորդասխա աւանդեցեր յիշատակ
 Երդ դրօշմացի անջինջ ՚ի սիրտ մեր :
 Ուստի մեղ յաբուսիկ ընծայեցեր անխորձ մաաց
 Օի կողմանց միշտ յամենուստ արադ մասնին անդ ՚ի կորուստ
 Եւ ծանրագինն ՚ի կշիւ սր ՚ի հագւոյ հաստատուն
 Եստի օրհնեմք յաւէժ զիւրին ողիւ :
 Ոհ ողիւ, Եստի անմահ որդեւեցեր Եղիսեի
 Օմաշկեալն Եղիսի համբարձելոյ յԵգիմ վերին
 Զէզ և ՚ի մեզ զնորս ՚ի սփոփումն աղէտից
 Օի զմեք ուսմաց խուար տեւածոյր :
 Սեւաղդեաց երկուց որդւոյ և ընտանեացն աղիւզորմ
 Եւ քոյն տմենազօր լիցի զգլխովն հովանաւոր
 Օտարթանալ ՚ի շնորհս խնամոյ քոց երկնահոս
 Օրհնեցեն ամբաւ զքեզ յաւիտեան :
 Կաթեօցէ ՚ի Բուրտոտանն անհաստան չալ քո յուսոյդ :
 Եստի քան բուրել զհոտ քաղցր բուրման մինչ յեթերս
 Զանգ, զերձ յանկարծից զժխեմ մնալ յիւրն ՚ի փառս
 Բանական նուէր յերկինս առաքել :
 Ոի այլ եւս զեղերականն հարցուք մանկունք արդ զքնար
 Լեւոյէ, Ժամէ զուարթնոց նուազ հարկանել զանմահական
 Թաղ արգարոյն վեհ ոգին ընդ այն յաւէտ բերկրեացի
 Թեպէտ մեք յերկրի կամք յոգի տխուր :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱԿ

ԳՅԱԼ ԵՎ ԿՅԱԼ

խոսք

Արարածս Գործարար քե հապարակ :
 Ատենօր այրի մը մէջ
 երկու գայլ կար չարագործ
 Մէկ մէկու ընկեր եղած
 կը շրջէին միշտ անգործ :
 Եւ այնչափ վատ այնչափ շար
 որ ասանց պէս ոչ չի կար
 Այս երկուքին ըրածէն
 գողցես աշխարհ կը դողար :
 Ասոնք որ մը խորհեցան
 իրենց չոր վարքը փոխել
 Երթանք ըսին մարդոց քով
 հանգիստ միձակ մը վարել :
 Երբ նստած ասանկ բաներ
 կը խորհէին լուռ մեջիկ
 Տեսաւ մէկը գայլերէն
 մէկ քանի հնձող մարդիկ :
 Առաջարկեց եղբորը
 երթանք անոնց քով բանինք
 Ու համակամ սիրաշահ
 մէկ տեղ կեանքերնիս նայինք :
 Անխելքներուն կարծ խելքին
 հաճոյ եղաւ խորհուրդը
 Երան պարկեշտ անմեղիկ
 հասան հնձոց մեծ արար :
 Երբ հնձողաց մոտեցան
 այս ըսին անոնց միայն
 Այսուհետեւ ձեզի հետ
 ընկեր կ'ըլլամք միաբան :
 Ամենեւին չարութիւն
 չընելու ալ խորք տուին
 Ու պէտք եղած խորքերով
 իրենք զիրենք դողեցին :
 Հնձողներէն մէկն ըսաւ
 լըլլայ խորութիւնք արք եղբարք
 Զի միշտ լեղուն բօնն անուշ
 բայց բնութիւն ժանա մարդ շատ :
 Ասոր ամենքն լսեցին
 զանոնք շուտով վանեցին
 Խեղճերուն գործին անյաջող
 փախան դայլին տիրապէս :

Վայր մը նստան հանդէցան
 ու զարմայան եղածին
 Բայց մէկը դարձաւ բառ
 այս խորք իւր ընկերին :
 « Թէ իրաւունք փնտլուես
 ասկէ անգին բան չի կայ
 Մեզի պէս փոփոխածիս
 գողցոյ ինչ պատիւ ըլլայ :
 Ի՞նչ որ աշխարհ մեր բնութիւն
 ինչ խնս ըլլալը դիտել
 Սեր սուտ խորքին կապուելով
 որ անխելք խորութիւն կ'ուզէ :
 Մեր անխելութ խորհրդով
 հանգիստ մնալ ալ զեցինք
 Բայց փոքր ալ ասոնք Աստուծոյ
 որ անգնաս մնայինք » :
 Ահա քանի ասոնց պէս
 տեսցով փոխուած շար մարդիկ
 Ամեղ բնութիւն իրր հայած
 կ'ուզէին խորքել միամիտք :
 Բայց խորհական մտքը սուր
 մարդիկ բնաւ չեն հաւատար
 Կերպարանեալ սուրբերուն
 լեղումով արդար օրսով չոր :
 Միշտ Ե. Մամիկանյան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶՈՒՆԵՐԱՎԻՊ

ՓԱՉԻՆԵՆԼՈ ԽԵՆԱՍԵՍԻՐԵ ԽԱՆԵՐԸ

(Շարանախոս :)

ԱՅՍ մեծ ինքնակալին ըրած կար
 ծիրք շատ սխալ չէր, ինչու որ Փնչ
 նեցք անոնք անպաշտ թաղու որական
 հոգիահաւններուն բոյնէն առեր հո
 տարեր էր :

« Եստ աղէկ, ես անոնք պիտի
 տանեմ տանիմ » ըսաւ թագաւորը :
 « Ե ինչ ընկելքս ես աղէկ դիտեմ »
 տարի իր ծիրանի հանդերձը գողնա
 ցի նման մեր առնելով հաւկիթները
 մէջը դրաւ, ու անանկ պաշտօնը դար
 ձաւ Փնչին լեզուն հետ մէկ տեղ, որ
 կանթեղը բռներ էր :

* Տես Թիւ 3, էրէս 81, Թիւ 4, էրէս 63,
 Թիւ 5, էրէս 81, Ե Թիւ 6, էրէս 97 :

Իմ սիրելի երիտասարդ կարգ սցողներս, Նաբոլի մէջ տասներկու կօր դադող մօրդոցմէ բաղկացած դպրոց մը կար, որոնց գործը բարձր պատահած պարմանալի և տարօրինակ բաները նա յէլ գննել էր, Թողաւ որը մարդ իրկեց նոյն իրիկունը ան կարգացող մարդոցը և տեւէն ըսելու որ առանց յապաղելու պալատը քան, և երբոր տնոնը պալատը եկան, ինք Վնչինելոֆին ձեռքովը ի գոյժ դրաւ ամ գիտաւ ըր պատմեց անոնց, և հաւկիթներն ու անոնց աւաջին գրաւ, մէկ պղտիկ քառարան մը բերին, և հաւկիթներէն մէկը իստ շնչին, և մնացածն ու ձուպիկը բրին:

Այս իմաստուններուն առաւ ծառ ինքն ինքններէն դպրատան նախադահը հետեւեալ կարծիքը տուաւ Թողաւորին:

«Թէպէտեւ Պ. Իշնէնգ Պաւկօֆնօին հաւկիթները հնգիսհաւի հաւկիթի կը նմանին, բայց իրենց համբարուն կողմանէ անոնցմէ տարբեր են, և անոնց համբար տղամաթաղի կը նմանին, և ասանկ մէկ դարմանալի բան մը բոտար Ժանւոյն բաղատար Թեան կարօտ ըլլալուն համար, ոչ ոք է որ նորին աղաւթաւթիկը Թողաւորին անուամբը մանաւոր ժողովքի մը առջեւը բերաւ, և մեր պիտաւթեանը յառաջագիմութեանը համար զանազան մասեր բաժնուելով ոտադադիկ դպրոցներ երթան, և աս նիւթին փայտը կատարեալ մեկնութիւն մը ստանան:

Թէպէտեւ Ժամը ուշ էր, բայց ան կարգացող մօրդոցմէն մէկ քանին իսկոյն դային և նախագահին կարծիքը պարուն Պաւկօֆնօին հասկըցաւ: Գին, աղաւթիանը պատկեր էր, բայց երբոր իրեն գետպան խրկուիլը լսեց, մէկէն ի մէկ ելաւ, և իսկնթի ոչս սկըսաւ չորս դին ցատկաւոր, անոնկ որ իմաստուն մարդիկները սկըսան կասկածիլ որ դուցէ Վնչինելոֆ իրենք բարձրին ալ իտարած ըլլայ: Ժամն զի անոնք աս Ժամանակ շատ յայտնի տեան որ պարուն Պաւկօֆնօ իր մարմնոյն փայ փետաւրի նշան անդամ չունէր, և սյուղէս ալ կը կասկածէին որ հաւկիթներուն պատմութիւնն ալ նաեւ

իրաւ եղած չըլլայ: Հիմա չէր կը նար բուել Թէ մի էր իսկնթի, Պաւկօֆնօն, կամ կարգացող մարդիկը, աստի իրաւունք էր որ ամենքը մէկանց մաքերինն դրին Վնչինելոֆն աս իր ըրած խորամանկութեանը համար պատմելու:

Հետեւեալ աւտուն պարուն Պաւկօֆնօ տասներկու կօրդ սցող մարդիկը հետը տաւ՝ Թողաւորին տալին ելաւ, և նորին վեհափառութիւնը չի կըցաւ ինքզինքը բռնել խնդալէն աւանց բոլորին ներս մտնալը տեսնալով, պարուն մատակարարը միւսներուն բերնէն խօսելով ըսաւ նորին վեհափառութեանը, որ իր տէրութիւնը քիչ ժամանակէն աւերակ պիտի դառնայ, Թէ որ պարուն Վնչինելոֆ իր անդաւաճութիւնները չի վերցընէ: Ինչու որ աս կուղիկին տըրին աղէկն ալ դէշն ու մէկ է, և արդէն միջոցներ գտած է իմաստուն մարդոցը յարգիլ իրաւքը, և միւսեւ անգամ զիս (պարուն մատակարարը) ծաղը ընելու, Թէ պալատին մէջ և Թէ քաղաքին: Թէ որ անիկայ հիմա չի տրամուր, կեւրեալ Թէ քիչ ժամանակէն ձեր վեհափառութիւնն ալ խնդալու նիւթ մը պիտի ըլլայ անոր առջին, ուստի մենք բոլորս ալ կ'աղաչենք որ աս մեծ յոյժաւորը պատմէր, Թէ որ բոլոր երկրին և Թագաւորութիւնը ուերակ չըլլալը կ'ուզէր: Թագաւորը աս խօսքերը լսելով խաժու գէմիով մը հրաման բրու որ Վնչինելոֆ իր առջին բերին:

«Պարուն տղաւորինն որ ըսաւ Թագաւորը, «շատ հաճութեամբ քու վերջին խաղաղ ընդունեցի, որ Թէ զիս և Թէ Թագաւորին շախմատից պաւարձացուց, և գիշերուան մեծ մասը ան բանին փայտը խօսելով անցաւ ցինք: Բայց լսեցի որ գուն Թէ զիս և Թէ աս կարգացող աղաւթիանները ծաղը լըրեր ևս, աս բանն շատ մեծ գէշութիւն մըն է, և շատ բուն ալ գէշ օրինակ մը պիտի ըլլայ, ուստի կը հրաժարեմ իմ ինքզ պղտիկ կուղիկս, որ քու ոտքիդ հինգ հարիւր գաւառի դարձուի ու:»

«Տէր իմ որ ըսաւ Վնչինելոֆ, «որդ»

եոր հնար է դաւադանը ես իմ ձեռք
քրո ընտրեմ » :

« Երբայ » ըսաւ Թագաւորը :

« Սերն աէր իմ » ըսաւ Փրնկ
նեյս , « Կուգեմ որ շաքարի եղեգէ բը
լայ որ ցաւը գոնէ քիչ մը անուշը
նէ » :

« Սէ , ոչ » ըսաւ Թագաւորը խա
տուծեամբ , « Հիմա խեղիատուեա
լծեան շէք ելած , և զիս կրակը մի
խօթեր , իմ աղջիկս քանի մը օր է որ
խորին սեւամաղձութեան մէջ ինկած
է , և բժիշկները կ'ըսեն թէ քիչ օրէն
նոյն ախտէն պիտի մեռնի , թէ որ ա
նիկոյ խնդայցնելու միջոց մը չի գտ
նուի , որ անկարելի բան մըն է . խեղճ
աղջիկը մահուան դուռը մօտեցեր է ,
ինչ որ ըսես կամ ընես չի խնդար » :

« Ես անիկայ կը խնդացնեմ » ը
սաւ Փնչինեյս :

« Դուն մի , քեզի է մնացեր իմ
աղջիկս խնդացնել » :

« Հիմա կ'ընեմ Տէր իմ , թէ որ
հրաման ընէք » :

« Աղէկ , շատ տղէկ » ըսաւ Թա
գաւորը , « Թէ որ անիկայ խնդացը
նելու ըլլաս քեզ ծեծէն կ'ազատեմ ,
բայց թէ որ չի կրնաս աս բանը ա
ռաջ տանիլ նէ գիտցած ըլլաս որ ան
ատենը հապար դուռազան պիտի ու
տես » :

« Անուականներ » ըսաւ Թագա
ւորը դէտ ՚ի պարոն Պաւհօլինօին և
ան տասներկու կորգացող մարդոցը
դառնալով , « դուք ալ վկայ եղէք » :

(Երբ որ Կ'ըլլան ըսաւ Փնչինեյս)
միտքէն : (Յետոյ խնդրեց Թագաւորէն
ինչ որ իրեն պէտք է , որ էր Թագա
ւորական աղաւնոցէն աղաւնի . Թա
գաւորը անոր հրաման ըսաւ որ ու
զածին չափ առնէ :)

« Ան ատենը բոլոր պարտական
ները պարտեղը գացին , և իշխանու
հին ալ պատու հանի մը առջին նըս
տաւ , Թագաւորին իրեն տուած հը
րամանին հնազանդելով , վասն զի ին
քը ամենեւին սիրտ չունէր և շատ
սիրտ ցաւերու բան էր տեսնալ դոնի
թէ ինչպէս դեղներ էր և վասն ու
միս չէր մնացեր , և արցունքն ալ աչ

կնէրէն դախտ չէր , որուն պատճա
ռն ալ իր տխուր մտքին անհանգր
տութիւնն էր :

« Յայտնի բան է կ'ըսէր ժողովուր
դը ամեն կողմէն օր հինգ հարիւր գա
ւաղանին վախը խեղճ Փնչինեյսին գը
լուխը դարձաւ ցած պիտի ըլլայ . վասն
զի անհնար է որ իշխանու հին խնդ ա
ցնէ ան . բայց նայինք թէ ինչ պիտի
ընէ որ սա պատիժէն խողով » :

Այս միջոցիս Փնչինեյս մէկէն ՚ի
մէկ երեւան ելաւ կ'ընտելը մէկ մեծ
վանդակով մը , որուն մէջ տասներեք
աղաւնի կար :

« Ինչ պիտի ընէ անոնք » ըսաւ
Թագաւորը , « ուսնալ , աղ ալ իմ աղ
ջիկս չի պիտի կրնայ խնդացնել , և
չիտակը կ'ուզես նէ ես ալ խնդալու
արժանի բան մը չեմ տեսնար կոր » ,
նայն ատենը Փնչինեյս իր վանդակը
դարոն Պաւհօլինօին և այն տասներ
կու կորգացող մարդոցը ոտքին քով
դրաւ , և քաղցրաբարոյ կերպով մը
այսպէս ըսաւ անոնց . « իմ աէրս և
աղիւսականներս , ես կը յուսամ որ
դուք աւրիշներէն աւելի կարող էք
իմ խաղիս յարգը ճանչալու , անոր
համար կ'ուզեմ որ ինչ որ պիտի ընեմ
նէ ձեր քովը ընեմ . ան ատենը առա
վանդակէն աղաւնի մը և քիչ մը ժա
մանակ անիկայ շոյկածոց . բայց իշ
խանու հին տոխալին տխուր կերպով
նստեր կուլար , և մէկէն ՚ի մէկ Թող
տուաւ անիկայ , որ երկինք ՚ի վեր Թը
սաւ . մէկն ալ չէր զխեղ որ թըս
չունին ստքին անտեսանելի բարակ
դերձան մը կապուած կոր , որուն մէ
կալ ծայրը Փնչինեյսին ձեւքին մէջն
էր , և երբոր պարոն Պաւհօլինօ միւս
՚ի գնին կեցողներուն տէս տշտընէ
րը աղաւնիներուն վրայ անկած կը նա
յէր , մեր չար խեղիատակը ճարտա
բութեամբ մը աղիւսականին դը
խուն կեղծամին ձուկի կարծ մը ան
ցուց օր ոյն ձեռքի Թեղին կապուած
էր , և մէջքն ալ նոյնիս որ Թեղը Թող
տուածին տէս մարդուն կեղծամբ օ
ղին մէջ ծածանիլ սկսաւ :

Այս այրանդակ դիպումն և պա
րոն Պաւհօլինօին դէմքէն (որ կըրցա

ծին չափ վեր կը յառիկը իր կեղծումը բռնեցու :) անսակ բարձր խնդարու ձոյն մը ելաւ , որ բռնի մը ունայ նախա մարդիկ ըսին թէ մինչեւ ան դամ աւելը մըն հեռուն ծախուն վը բայէն յուեր էր . առանկ անստհման ուրախութիւն տկանում չէր . ինչու որ սա միջոցիս Վեֆնեյր առնէր գանալով ճարտարութեամբ և արու դութեամբ տաներիւ կարծալ այն տաներիւ կարգացող մարդոցը գլխանոցներուն տնցուց (որոնց բոլորին ալ գլխից ձաղաւ էր) և մէկէն ալ զաւեհները թող տուաւ , որոնք զըլխանոցները հեանքին առած վեր ուղին մէջ ելան և տնդերուն մէջ անեբեւթ լեզան . ան տաներ ինքանու հին որ մինչեւ հիմա բնա խնդարում չէր , մեկտնեբուն նայելով սկրտաւ անտնկ սրտանց ինդալ , որ ստիպեցաւ իր կողերը սփմել ինքնիքը չէ կրնալ բռնելուն համար . իսկ թագաւ որը սոս գիտաւ իս վրայ եվել և վելը ուրախացաւ , և քրածը այնչափ էր գիտեր որ խոհակերտոյ ստատաւ որ աղստաւ պղտիկ տղայ մը որ նոյն ժամանակը սրտահմամբ անկէ կ'անցնէր , գիրկը առաւ սիրել , մէկ խօսքով պօլառաականները պարտաւորեցան զինքը պալտաղ տանելու , որ առան պարսն մատակարարը և ան տան երկու . կարգացող մարդիկը ձաղաւ և բայ գլու ինքերովին կրցոննուն չափ ոտք առած փախան , որոնց ևտեւէն Նարոյի գեղեցիկ քաղաքին բոլոր ժողովուրդը ծափ զարնելով և ջըն ծուծեան ձայներով կը խնդային և կը ծաղէին զանոնք :

(Երրորդ գլու) :

* * *

Երրորդ գլու ինքի ելելու վրայ :

Են հիմա ամառու ան գեղեցիկ երանակին մէջն էր , և մեր արարչը բնութեան ամենապեղեցիկ բերկրութիւնները կուտայ մեզի . հիմա է ծաղկները հաստեղու , պտուղները վաշեկու , թռչնոց գեղեցիկ ձայները

լսելու և զմտաղան զրօսալի տեսարաններուն ժամանակը :

Եւ այդ զատնք լիովին վայելելու համար ինչ պէտք է . միայն թէ առտը վրները կանուխ ելել :

Երբեմն երիտասարդք արեւուն ելելէն ետեւ , անկողիններնուն մէջ պատկերը իրենց գէշ սովորութիւն մը քրած են :

Վնութիւնը իւր դեղեցիկութիւնը մարդկանց ջըլուցած ժամանակը առանք կը բնանան և իրենց վայելելու զուարճութիւնին կը կարօնցնեն , և այս կերպով անանկ սոխրութեան մը ակեր կ'ըլան , որ մինչեւ կեանքերնուն վերջը իրենց հետ կը մնայ :

Եւ տաւրները կանուխ ելելու վորձ մը բոկ , ալ այն ժամանակը գուն բեռն պիտի վճաւս այս խորքիս ճշմարիտ բլրաղ :

Երբ որ մը քեզի հետ մէկ տեղ արեւը չէլած գուրա ելլենք որ ան պիտի հատկընաւ թէ ինչ զփութիւն և ինչ անուշահոտ զեփուռներ կը զգաս ան քաղքին քով և զան բուրաստուններէն , որոնք չէ թէ միայն մեր հոտառելիները և ուղբերը կը հաճեցնեն , ալ վերին նախափնտմութիւն և անոր մարդասիրութիւնները գովելու ու բարեբանելու ալ պատճառ կ'ըլլան մեզի . մանաւանդ արդեօք ինչ գեղեցիկ թռչնոց ձայներ կամ ինչ դայնդայն ծաղկանց զմայելի հոտեր պիտի առնես , որ մինչեւ հիմա չես առած . ուրեմն ըսէ ինձի առտը վրները կանուխ ելելը անկողինին մէջ անտունի պէս ծուլութեամբ պտուղէն աղէկ չէ մի :

Երգարեւ կանուխ ելելը չէ թէ միայն առողջութեան օգտակար է , այլ քնդ հանրադէս մարդս կը ժրացնեն . թէ որ կ'ուղեն նախաձայնիկ ախորժակով առել մէկ անգամ առտուն կանուխ մը գուրա ել ու կարծ պաշտ մի ըրէ . ինչու որ ան ժամանակաւն բրած անձնակամ կրթութեւ թիւնդ ջորկը բնելու կրթութեանդ առելու աղէկ է :

Նկողինի մէջ երկար ժամանակ պառկող աղաքները իրենց համարեւ

բեն ալ կը զգիւմն և իրիկութիւնը ի
բենց խաղաղէն հոգնած բլլալով՝ հաւ
մարնին սերտելը առատան կը ձգեն
և առատութենն ուլքուններնմն սանեւ
լով՝ ուշ ելլենուն համար արտորնոր
նախաձառչիկի կը վաղեն. ու առանկով
շատ ետ կը մնան իրենց ուսմանցը մէջ:

Իսոյ տանցմէ ալ աւելի գէշը կայ
որ եկեղեցիէն ալ կը զգիւմն. աղօթք
չեն կրնար ընել և ոչ ալ ռպտակար
գիրքեր կրնան կարդալ:

Հիմա տեսար ուշ ելլելն առաջ
եկած ամենաշար գէշութիւնները եղ
բոցը: Արբոս ծնողքները թոյ կու
սան իրենց աղայոց որ առատութենը
ուշ ստեն Երթան քնանան, անոնք
մեծ գէշութիւն ըրած կ'ըլլան իրենց
աղայոցը, և ամանց ճշմարիտ բարեւ
կամ եղած չեն ըլլար, ինչու որ վախ
ճաննին գէշ կ'ըլլայ:

Ճշմարիտ բարեկամներ անոնք են
այն աղայոց՝ որոնք զուկրներնին կամ
բարեկամներնին ժամանակին կ'ար
թնցրնեն, և վերջը կ'անուխ ելլելը
կամաց կամաց անոնց ընտթիւն մը
ընել կուտան:

Մեն աղէկ բան տղոսիկաց սկըսե
լու է, վասն զի գիտենք որ ամեն բան
մէկ սկզբնաւորութիւն մը ունի, և
թէեւ աւրբ բերանը գծուար կ'ըլլայ՝
բայց երթալով կը գիւրտնայ:

Առտութենը աչքը բանալու գ
պէս մէկէն ի մէկ ցտակե անկողինէդ
որ դեռ կանուխ է բսելով չի պաւ
կիս ու օրն ալ տարածամի:

Իհա առ բանը ձեր ժամանակին
եղելուն և ժամանակին պառկելուն
պառճառ պիտի ըլլայ, որ է առաջին
առողջութիւն մարդկային կազմուն:

Յարութիւն Լոմ Եսկրեան:

Օտրմանն աղայութիւն

Խաղաղութիւն արդիանը:

ՅՈՒՆՈՍ Կեարք քաղաք մը պաշտ
րեց որուն մէջ երկու մարդ կար ի
բեն մեծ թշնամի, և կը ջանար անոնց
գլխուն չորիք մը հասցընել. այդ
մարդկանց մէկը որ յաղթողէն չամու

ղանց կը վախնար, միայն գրաւ որ ինք
զինքը թռնաւորէ, և միւսն ալ մը
տոմեց թէ Կեարքը երթալ գտնալը
գէշ ջրլար. վասն զի ինքնիքն կ'ըսէր
թէ գուցէ ան թողութիւն ապ ին
ձի, և չի ապ ալ նէ գիտ մեռցրնելն
զատ ուրիշ ինչ պիտի ընէ, զորն որ
ճակատակադիրս սեպելով արիւթիք
կը տանիմ:

Իհա այս էր այն երկու մարդոց
տարբեր խորհրդածութիւնները, և
առջինը կանչեց իւր բժիշկը և խնդ
րեց անկէ որ բաւական քաղցրութիւ
թոյն մը պատրաստէ իրեն, որ խմա
ծին ուղւ շտա շնորհած մեռնի, և երկ
րորդը ելաւ քաղաքը գնաց Կեարք
գտնալու և ըսաւ անոր թէ « Իհա
կուգամ կըր իմ կեանքս ձեր ձեռքը
յանձնելու »:

Կեարք վեհանձն հոգի մը ունե
նալով զորմացաւ այդ մարդուն վըս
տահութեանը վրայ և ըսաւ անոր,
հիմա ես քեզի պայտաւիան եմ թողու
թիւն տալ գուն գիտ ներքոյամիտ անձ
մը կարծելադ համար, և հիմա դուն
ինձի անտնկ մէկ մեծ ծառայութիւն
մը ըրած եղար, որուն փոխարէնը հար
կաւ պայտալով ընել, և աշխարհիս մէկ
ինձի համար թշնամի մը թողութի
տալէն եվել հաճելի բան մը չի կայ:

Իսո պատուոյ և բարեբարութե
ցը վրայ մարդը մեծապէս զորմացած
և եվել եվելոր իր վեժամիտ բարե
բարին շնորհապարտ եղած ելաւ ար
տորնոր քաղաքը եկաւ իւր բարեկամ
ալ աղաւախու, թէ որ առիւտն մե
ռած չէր, և գտաւ անիկոյ իւր ան
կողինին մէջ պառկած գոյնը մոխի
կարած, և կարծեա թէ հոգեւորք
էր: Իսո մարդը շուտով բժիշկին
մարդ խաւրեց որ գայ իր բարեկամին
քիչ մը դեղթալի տայ որ գուցէ ճար
մը ըլլայ և մեռնելն խույսի. բայց
հիւանդը չէր ուղեր և իւր բարեկա
մին կ'ըսէր թէ ես շատ հիւանդ եմ
և կարծեմ թէ մէկ երկու վայրկեա
նեն կ'երթամ: Հատ չանցաւ բժիշկ
եկաւ որ անոր թոյն տուած էր, և
ինգրեցին անկէ որ այն հիւանդին
կեանքը աղասելու համար ուրիշ դեղ

մը ասոյ . այս միջոցիս բժիշկը սկըսաւ
ինքալ և դարմանացաւ թէ մերձակայ
մահուան զօրութիւնը ինչ ազդուութի
ունեցաւ այս պարօնը այս օտարձան
հոգեթափ ընելու :

Ահաւորին բարեօրրաութիւնը ճանչ
նալուս համար բոաւ . անոնց , բոլոր իմ
ունեցածներս գրուի պիտի գնէի թէ
ան ձեր երկաւքին ալ թողութիւն պի
տի ասոյ . և ահա շատը համար քեզի
թոյն տալու . ահա սիրտդ չի կտորելու
համար . դեղահատ մը տուի . փոսնորոյ
եկր դուն հիմա , քունդի խնդրի հիւան
դութենէն զատ ուրիշ հիւանդութի
մը չունիս :

Այս մարդը իբր իւր թու նաւոր
ուսած չըլլալը դիտեալով ըսնոցաւ . ու
մէկէն ի մէկ օտքի վրայ ելաւ ու . բս
կրտաւ ասքեւքի տէս պոլտիդ : Ահ
ապր այս օրատմութիւնը լսելով շատ
ուրախացաւ և փարձատրեց այն բը
ժիշկը իրեն վրայ ասանկ ազէկ դատու
ղութիւն մը ընելուն համար :

Թարգման Գուրգեն Է . Գաւառեցի :

Հէրիկոս Ղենքին :

Երբոր նախնի նահապետաց կենաց
երկարութիւնը սո բր գրքերէն իմա
նուաւ ըլլանք թէ մինչեւ 300ր հասեր
է , թոյլ աւելին , գրեթէ դիտովին
զարմանալու մեղ կը պատէ . բայց սէտք
է այս բանիս վրայ ելելոք զարմա
նալ , ինչու որ տահ վերջին գործերուս
ալ միշտ կը լսենք որ շատ ահա գնե
մինչեւ 300 տարի տարող մարդիկ կը
գտնուին . բայց մենք ասանցով միայն
Հէրիկոս Ղենքին ահագնացին կ'ու
գենք իմացընել որ 1501ին Երբբայր
բաղտըր ծնաւ աղբատիկ տահմէ մը .
և իր ուսման ծաղիկ հաստիւր անհա
գութեամբ անցընելով ոչ կարգաւէր
սորված և ոչ դրել , որով իր ծնողացը
աղբատութեանը ինքն ալ յաջորդե
լով երկրիս վրայ թշուառ վիճակ մը
ունեցաւ մինչեւ ի մահ :

Ենչամ մը քաղաքացոյց մէջ վէճ
մը մտնալով թէ այս ինչ մարդուն
երկրին մէջն առաջ ճամբայ մը կար ,

սկըսեցին դատաստանարանները սլալ
ակ , և վերջապէս վճռուեցաւ որ քա
նի մը ձեր մարդիկ բերուելով անոնց
մէջ մը հարցուի և անոր համեմատ
դատաստանը տեսնուի . ու ասի նոյն
թաղին մէջ գտնուող բոլոր ծերերուն
հարցուցին փառութեան և տեսնի որ
բնաւ մէկը այս բանիս վրայ ծանօ
թութիւն մը չունի , բայց միայն այս
Հէրիկոս Ղենքինը գտնուեցաւ որ
ան ճամբուն իրաւունքը պաշտպանե
լու համար Պոյք ընի յալտիւրապետին
տեսնանք վիտյութե բերուելով երդ
մամբ կը հաստատուի թէ այն ահալ
ուսող բնգարծակ ճամբայ մը կար . բայց
հոն ասեանին մէջ ուրիշ երկու ութ
ուն տարու ծերեր ալ գտնուելով
կը պնդէին թէ հոն ասանկ բան չի
կար , սիտէ ես . դատաւորն ալ ասոնց
խօսքին հաւատարմով սկսաւ այս մար
դը ուսա ահալ երդում ընելուն հա
մար լսնդ իմանել . բայց Հէրիկոս
Ղենքինն անխառն ու հանդարտ կեր
պով մը հարցուց դատաւորին թէ
« Այս մարդիկը ձեր կործեղով ինչու
գիտ անոնց խօսքովը կը լսնդ իմանես ,
ասոնք դեռ իմ քովս աղայ են » : Երբ
բոր աս լսեց դատաւորը զարմոցաւ
մնաց թէ ութուն տարեկան մարդու
ցը աղայ ըսողը ինք քանի տարեկան
պիտի ըլլայ . ուստի կը պարտաւորի
հարցընել այն ծերերուն թէ այս մար
դը իրենցմէ քննափ մեծ ըլլալ կը կար
ծեն . « Թէեւ . պարիքը որչափ լլլա
լուն ճիշդ տեղեկութիւն մը չունինք ,
բայց այստիկը դիտենք թէ մեր ման
կութեան տեսնը այս մարդը ասանկ
ծեր մըն էր ըսին » : Են ասեն բոլոր
ասեանը այս մարդուն օրժանահա
ւաա ըլլալը հոսկընալով վճռուեցաւ
որ ան ճամբան դարձեալ նորոգուի :

Ենչամ մ'ալ բժիշկանս դպրոցին
անգամ Պ . Իսկըրիտ Սօպէնոնը
տեսնալով որ այս մարդը իր առնէ
եկեր , կ'ուզէ որ անոր քանի տարու
ըլլալը իմանայ , ուստի և կը հարցը
նէ . Ղենքինն քիչ մը մոմրտալէն ետ
քը « Վրեթէ 162 կամ երեք կամ . . . »
կ'ըսէ . ան ասեն բժիշկը ալ և ոյլ
բաներ հարցընելով անոր ժամանա

կաղերու թիւնը կը նայի որ 150 տարեական բաներ են որոտմանը տը և բարձրն ալ ճշմարիտ ։

Եւ անոն ասոր պէս շատ ուրիշ երեւելի գէպքեր տեսած ըլլալով ու պատմելով՝ կարծես թէ փոքր միջին դարու պատմութիւն մըն էր եղեր որոնց գլխաւորներն են Իսկինսիող Էրմանտայի, այսինքն անցալիսեւիստ Լասորմիդին ջնջուիլը, Հոլմտայի հասարակապետութե միգրնտորութիւնը, Լենա Պօլէյն, Վալտերինս Զուորս, և Սկոփտիյ Սորիամ թա գուհներուն գլխատուիլը, անդ զի այցոյ աթոռին ժառանգութիւնը ազանիտայի թագաւորի մը յարչտա կելը, Աւետմիկտորը քաղաքին մէջ անգղիացոց փոյ սկալիտայի թա գաւոր մը սլսակուիլը, անոր որդւոյն իր պալատին աւլին գլխատուիլը, և իր ընտանիքին իբր մատնիլ դատապորտուիլը, և վերջապէս 1866 ին 1 շնաօ նի մեծ կրակը որ իր զարմանալի կեանքին վերջին տարիները բոլոր քաղաքը աւերակ էր դարձուցեր:

Հենրիկոս Ղևնդիս 169 տարի տա-
րեւէն ետքը Եւբրդէն քաղաքին մէջ
1670 ին սեպտեմբերի 8 ին , մահին
գուժը շարժելով անոր աստաղակին
վիճակին վրայ՝ իւր պարտքը կատա-
րեց , և իր մարմինը Եւբրջայրի մէջ
Պոլսէնի գերեզմանատունը թաղուե-
ցաւ , քաղաքացիք իր յիշատակը անմե-
ւայ պահելու համար վրան փոքր և
գեղեցիկաշէն սիւն մը կանգնեցուցին ,
որուն վրայ Պ . Թովմաս Չափմէն ,
Քէմպրիճի Ստոկալէն դպրոցին դա-
ստառն հետեւեալ ստարանադիրը փո-
րագրելէ առաւ :

CP25509-1P

ՀԵՆՐԻԻ ԿՈՍ ՃԵՆՔԻՆՍ

• Բ՝ ԴԱՐԴԱՐԱՐՆԵՆ

W^r d me wipfip und blicke ſie,

Le dñe pñeue uoyante pñeue.

Այս արձագանքը պատահական էր:

Տերտըն արձանի էւ կոմիտէն է :

Գնե՛ն առաք իրաւնի տոկո՛ւն մարդո՛ւն:

անտիկարդ դարձանքին :

Որոնք ասկէ անդամ տարն

Թէ քու տե՛նայ դի՛տմի՛ն:

թիւ 12 ճիւղին էր տարւին

անշուք անտխառ արհմէ: Դ՛

Իսկ աբաւնի միշտ յիշելու.

Երկայնաձիւ իւր կեանքը .

թիւ Է. բաղդին կոչը աշխատիր

Բնաւ զինչքէ չէր տեսած ,

Բայց բնութիւնն առաւ ձիրքով

անխաբիար Լ. Բ. Պարտիսարաճ :

10) L L L L bog mawla qmawla

Երկրիս վրայ շաղկերտ:

Բայց ի՞նչ կ'ենայ երկաթուղի թեմերն:

ալ երջանիկ ռեպուէցաւ .

թիւ Է աշխարհս արհամարհեց

Իսկն խոնարհ մեծակը ,

Բայց ունի ուղիղ թիւնն իսկուսած այլին

Վրոխանն ձօնեց իւր շնորհը:

Նահապետայ երկարատեւ

Կենսաբ. օրհներց իւր ծառայել:

Պատանդ, ասում է Շողոմ Կ. Բ. Գ.

իւր մարմինը յաւիտեան:

Յիշատակ արարողութեան քննչի

Հէ տալը իր Տ' հարզընի :

խղարակ, որ իր կենդանություն,

բերնիւն, արտին օտնն զհէ:

Աշխատանքի կեանք մը տեսիլ

միայն էր համոզ տրու անխտ.ով

Այսպիսով հարկ է ցուցաբերել հետևյալը:

տարի տե՛սու ապրիլիմ:

Աղբյուր. Ա. Մարգարեան:

1) Γ ist ein $\mathbb{Z}$ -Modul. Sei $\gamma \in \Gamma$. Dann gilt $\gamma + \gamma = 2\gamma \in \Gamma$. Also ist Γ ein $\mathbb{Z}$ -Modul.

1876 Ին օգոստոսի մէջէրը մէկ պայ-
ծառ իրիկուն մը, Գ. Ուարդէն Կրէն-
թանտի կէտ որապու հաւուն նուա-
պետը 77 աստիճան հիւսիսային լայ-
նու. Թեան մէջ ընդարձակ սառնակի-
տի մէջ ինքզինքս պաշարած դառա :

Իր նաւէն միջոնի մը չափ հեռու
ստանալը պիտի մը իրարու քով գիշ-
ուեր էին, և անոնց ձիւնաների դա-
գաթնին յաջորդաբար կ'երեւային ու
մէն մէկ կողմէն օրչափ որ աչքին դը-
բութիւնը կարող էր անտեսել: Ովկի-
անոսին ան մասը ամեն կողմէն բոլ-
րովն գոցուած կ'երեւնար. և հա-
ւանախանութար կր կարծուէր որ ասի-
կայ երկոյն յամանակ տեսելոյ:

Կէս գիշերուն մէկէն ՚ի մէկ սաստա-
կաշունչ և ձիւնաբեր հալ մը ելաւ և
քանի որ անոր որուման, շատ անգամ
աղէտալի ձայները կը սաստկանային՝
յայտնի աղաղակ մը կուտային որ սա-
ռերը անգիւնուն կը շարժէին : Եւ
գիշերը նաւապետը նաւուն երկամբ
առած խոհեմութեամբ զանի կը կու-
ռաւորէր որ ստեղծ ժամագի երեւոյթ
մը կ'երեւար :

Մտաւորաւն մորիկը իջաւ : Պ. Սա-
արրէն և իր ընկերները շատ ուրա-
խացան, որ նաւը երեւելի փաս մը
չէր կրեր : Եւս գիտնաւ որ առնա-
կայաները որ նախընթաց գիշերը մէկ
անխափա պարսկացի մը ձեւապէս էին
սաստկաշունչ հովին բռնութեամբ
աւրուէր էին, և մէկ կողմէն ալ ջու-
րը փողկոպ մարդու տըր առածին
չափ մէկ նեղ ու ծուռութեամբ կըրծ
մը բացէր էր : Եւս կըրծին բերնէն եր-
կու մղնի չափ անդին կէս օրումն
ժամանակ մէկ մեծ նաւ մը երեւ-
ցաւ : Նաւուն բովերը շրջապատած
լեռնախաւաղ սառույցները գրեթէ
արգիւղէին զանոնք նաւուն կայմէն ՚ի
զոտ սերիչ բան մը տեսնելու : Բայց
զարմացան երբ նաւուն առաջատ-
ները անկարգ բացուած և կայմերուն
լուաններն ալ խառն ՚ի խառն եղած
տեսան :

Նաւտիսն մէկ քանի ասպարէզի
չափ նաւը յաջող կերպով յառաջ գը-
նաց, բայց դժբաղդաբար մէյմ'ալ
հովու մը սաստիկ հարուածէն երկու
մեծ ոտնախկաններու մէջ տեղ խո-
լով տնշորժ մնաց : Եւս միջոցի Պ.
Սարրէն մէկ քանի նաւաստիներով
նաւակի մը մէջ ցատկեց և գէղ ՚ի ան
զարմանալի նաւուն քովը դնաց : Եւս
քով մտնեցած տեսնը տեսաւ որ նա-
ւուն տակը բացուէր ու կտորակէր էր,
և ամենեւին անոր յարկին վրայ մարդ
մըն ալ չէր տեսնուէր, որուն վրայ
շատ ձիւն եկեր էր : Եւս շատ ան-
գամ ձայն տուաւ, բայց պատասխան
առող մը չեղաւ : Յետոյ նաւուն
յարկին վրայ ելան և անկէ ալ նաւա-
պետին սենեակին դուռը բանալով՝ որ
գոց էր, իջան վար : Պինտ առաջ սեն-

եակ մը մտան ուր տեղ ութոռի մը
վրայ նստած մարդ մը կար, որ իր տու-
ջի գրտակընին վր կողաւոր թաղթ
սա դրիչ գլուած էին :

Նիկոյ փաս կրտեր էր և երես-
ները աշխները ճակատը բորբոսեր է-
ին : Եւ ձեռքը գրիչ մը բռնած և առ-
ջեւն ալ բայց գլխը մը դրած էր, որուն
մէջի վերջի հասարածը այդ հետեւ-
եան էր : Եւ յօթանասուն օր է որ սա-
ռույցներուն մէջ պաշարներ եմբ, վա-
ռաքանին կրակը երէկ մարեցաւ, և
մեր նաւապետը անկէ ՚ի վեր կը ջու-
նայ առանց յաջողութեան կրկին վա-
ռելու : Եւ կինը առ առաւ մեռաւ,
մէկ կողմէ մը օդնութիւն մը չկայ ք :

Նաւապետին սենեակը մտնելու ժա-
մանակին սառն տեսած բաներնիս ան-
կողմը պառկած մեռած կնիկ մըն էր :
Եւր գէմը բնու չէր սլալալած, բայց
իր ամէն մէկ անգամներուն քաշու-
րը մեռած բլրալուն յայտնի աղաղակ
էր : Եւտնի վրայի և զած մեռած
մարմնոյն գէմը երիտասարդի երե-
ւոյթը ունէր, մէկ ձեռքը պողպատ մը
միւս ձեռքն ալ դայրախաղ մը բռնած
և մէկ կողմն ալ լուցիկըր դրած կար-
ծես լմէ բռնկցունելու վրայ էր : Նա-
ւուն գլխուն կողմն ալ խել մը նաւա-
տիներ շրջապատ ու անդալ, իրենց
տեղերը ինկեր էին, և սենեակը եր-
թալը ճամբուն մէջ մէկ տղա մը
մարմինն ալ դտանը :

Նաւուն մէջ ոչ պաշար կար և ոչ
ալ վառելու նիւթ : Պ. Սարրէն վե-
րայիշեալ ան մեծ դիքքը առաւ և իր
նաւը տարու և իսկոյն ճամբոյ ելաւ
գէղ ՚ի հարաւային կողմը, սիրտը կա-
րած ան երկիւղալի դիպուածէն, որն
որ բեւեռին մօտ հիւսիսային սա-
ռույցեալ ծովերուն մէջ ճամբորդու-
ի բնկէն առաջ եկած վառագը աներ
էր :

Նիգիտ դարձած ժամանակը ին-
քը զանաղան կորսուած նաւերու վը-
րայ հարցութիւններ բրաւ, և իր քովի
եղած գրուածներուն հետ մեկտեղ
առած լուրերը բազմառիւծ, գտաւ
որ ան բանտարդեալ նաւուն և ան
դժբաղդ նաւապետին անունը և պատ-

մութիւնը շխտակ էր որն որ իրեն
դանալէն 13 տարի տառաջան սառնա-
կոյաներուն մէջ կորսուիւր էր :

Յօշմանէս Սէհրատ Գաբրիէլան :

ԱՇԽԱՏԱՆԻ ԿՈՒՆԻՍԵՆ

ԱՌԳԱՒԱՐՆ ԷՆԴԿԱՍՏԱՆ

Գերմանացի իշխանի մը Զամբորգո-Նի-նը ,
| Դանիէ մէջ Սոփի խափառողէն Գաւթ ըն-
դունելութիւնը , և լի-ա խաղաղը ըլլած
այցելութիւնը :

ՈՒԱԼՏՈՒ իշխանը որն որ Բրաւսից
Թաղաւորին եղբորորդին էր , խել մը
Ժամանակ Զամբորգէնէն ետեւ | ա.ք.
նով հասաւ , Սոփի Թագաւորու թե
մայրաքաղաքը :

| Եւ ընով մայրաքաղաքը իւր նոր
փողոցներուն կազմանէ (Նգղից քա-
ղաքներուն կը նմանի , և հին փողոցնե-
րը դրեմէ արաքոյրոց կերպով շին-
ուած են , ունի նաեւ անուանի մէկիմ-
ներ , որոնք բարձր յարկերով և գե-
ղեցիկ ստորտէղներով շրջապատու-
ած են , ու այն բարձր շէնքերուն գմբէթին
տակը Սոփի Թագաւորները կը Թաղ-
ուին , ժողովրդեան կրօնը մահմե-
տականութիւն է , որոնք օսմանցւոյ
արարողութեան տէս բարձր ձայնով
աղօթքներ կ'ընեն , բնակչոյ թիւը ե-
րեք միլեոնի չօր կը հաշուի : պա-
լատը այնչափ անուանի է , որ մե-
ծըն Սողդի կայսրութեան ինալէն ի
վեր Զնդկաստանի խիստ երեւելի շէն-
քերէն մէկը կրնայ սեպուիլ :

Քանի մը օր ետեւ Միմիւա Մի Թա-
գաւորին հրամանաւր դահլին մաւան
դորդը , առաւտաւն չորս ձիէ լոն-
ուած կառքով մը եկաւ : Ըրարսիան
իշխանը աննելու ու մայրաքաղաքին
շրջակայ եղած Թագաւորական պա-
լատներէն մէկը տանելու համար :

Նգղից գետարանին կորդուգրու-
թեանը համեմատ , կառքին օտ ջեւէն
ու ետեւէն խումք մը երիտասարդ
ձիաւորներու գունդ կ'երթոյն , հե-

տըն ալ նաեւ անհամար փիղեր , բազ-
տեր և ձիեր կային , ամենքն ալ ծա-
ծանիչ սպիտակ հանգերձներ հագած
էին , որոնց վրայ թուի զոյնով իրենց
դեղնցիկ կերպարանքին կը նկարագ-
րուէր : իրենց շքեղ փափեղները , քաղ-
փր լալէրը , աղնիւ ա. պայծառ պառ-
մուծանները , և պրահաւոր ձիաւոր
ներուն փայլուն գէները , նիզակնե-
րը , երկաթի օտւերը , անդժիւի փա-
համները շատ անուանի էին , զորոնք
բոլոր արքունական զօրքերը և պալա-
տականք զինեալ էին : Երբեմն կ'ար-
չուէին ու երբեմն ետ կը մնային , ո-
րով այս ամեն բաները մէկ շքեղ աե-
սարան մը կ'ընծայէին մարդու , մը
Թաղաւոր գեղեցիկ ձիերուն մեծագին
համեսները , սակիւ և արծաթե գա-
ղարուած ծածկոցները , որոնք տնհա-
մար փիղերու վրայ ձգուած էր , քաղ-
րաձայն նուագարանները , որ այս աե-
սարանս ևս տաւուել կը շքեղայրնէին :

Մի բազմութեան զննութեան ա-
ղաղակներ կը լսուէր մինչեւ քաղաքին
դաւան առջեւը , ու տարապալայ փա-
ղոց մը հասնելուն տէս հոն տեղ լը-
ռութեամբ մը կեցան , հոս իշխանը
Թագաւորական գահին ժառանգը ու
անգղիացւոյ դեպիւնը Զնդկաց ոսկե-
ղածեալ պատգարակներու մէջ նստան
և մինչեւ պալատ այնպէս դադին , և
անկէջ օրարտին օտնդուղներէն վա-
ր իջնալով պայծառ ջրի ու ուղաններով
և ծաղկաւէտ գետինով դարգարուած
պարտեղի մը մէջ գացին , որոնց բա-
լորովոր ջրանի պէս կայնած էին զին-
սւորները , զէնքերնին ձեռքերնին
բռնած , երաժշտոյ դասն ալ իւր
դէմ կը զարնէին , և մէկ կողմն ալ
հաւարուած կեցած էր մարդկանց
խումբ բազմութիւնը :

Թագաւորը երկու անգղիացի ձե-
տը առած իշխանը դիմաւորեց և ե-
րեք տնդամ մէկըմէկ դրկելէն ետեւ
մերձակոյ պրահ մը գացին ու խօսակ-
ցութիւնը կարգաւ Թագաւորին կող-
մանէ իշխանին գաղուն վրայ եկաւ ,
որ բնակ շատ ուրախացաւ :

Միմիւա Մի Թագաւորը անձնեց
մէկն էր , և իւր գեմբէն վրայ բարե-

կամուխիւն ու մարդասիրութիւն կը
փայլէր. դուխը թաղածէն բարձր և
շքեղ գլխարկ մը կար, որն սր գլխի
սահաւի փետուրէ շնուած էր. թու
գաւորական ընտանեացը գոհարէ և
մարդասրտէ զարդարանաց հորստու
թեան նկարագրութիւնը ընելը այս
ժամանակ շատ գծաւոր էր, որ կողմը
սր աչքի գարձնէիւր այս պարստին
պոցմու շքեղութիւնը մարդս կ'աղ-
ջեցնէին:

Եւս հանդէսէն ետեւ երկայն գահ-
իճի մը մէջ ճաշ պատրաստեցին, որն սր
սեղանին մէկ կողմը հնդկաստացիները
և միւս կողմն ալ անգլիացիները շա-
ուեցան. թաղաւորին ետին ալ խեղճ
մեծամեծները դիպուեցան, և անոնց
մէկէն ալ խիստ կարգով անհամար
ծառայներ, հացկերպթի ատեն խաղ
կանչողներ, պար քաշողներ, ծաղրա-
ծուներ անդադար իրենց փորձերը 'ի
գործ կը դնէին:

Թաղաւորը իւր ձեռքը հիւրին
շատ տեսակ կերակուրներ կը մեծա-
րէր, և ասանկ զուարճութեամբ ու
ուրախութեամբ նախաճաշէին կա-
սարեցին, խիստ շքեղ ու փառաւոր
կերպով:

Սեղանը լցմանայէն ետեւ խեղճ
ծխաբորշներ բերին ու իշխանին մէկ
շաղկաստանի խիստ զեղեցիկ շա-
քաւուն գոհարներով զարդարուած
ծխաբորշ մը ներկայացուցին, որն որ
թաղաւորին ընծայած էին թուրով
մը և մատանիով մը, որոնք թեպէտ
այնչափ հետաքրքրական բաներ չէին,
բայց շատ մեծողին:

Յետոյ ալ սրահէն գուրս ելնն որ
կենդանեաց մէկ պատերազմը տես-
նեն, այս բանիս համար պատրաստ
ված թաղաւոր պալատին տոջեւորը
քանի մը ատիճան վար սեղ մըն էր
հոն երէք. չորս հաս զօրմանայի եղ-
լիւքներով գոմէշներ կը շրջէին. ա-
սոնց վրայ երկու հատ վագրեր սրա-
ծայր գաւաղաններու օղնութեամբ
արդէլաններէն դուրս հանեցին, ու
բոնը մէկէն 'ի մէկ գոմէշներուն վրայ
վազեցին, իսկ անոնք իրենց եղջիւր-
ներովը զանազան նորէն իրենց արգելան.

ներսն մէջը փախաւ յին. ատենա մէյ
մըն ալ յանկարծակի դիմացի կող-
մի գրուած արգելանէն մէկ ահագին
վագր մը յարձակեցաւ անոնց վրայ
որն որ պոչին մագերը նմեղած, աչու-
նէրը բորբաքած էր, ու բարկութե-
նէն մօշշելով գոմէշներուն էն զորա-
ւորին վրայ դիմեց ու սկսան իրարու
հետ կռուիլ. վերջապէս իւր մագեր-
ները ու ակռաները անոր որկորին մէ-
ջը խօթեց ու անշարժ կեցաւ. ասան-
կովքի մը ժամանակ գոմէջը այս ծա-
նրը բերին պատճառաւ. գլուխը ծը-
ռեց. սակայն շուտ մը շարժեց իւր
մարմինը ու ստատիկ մը ցնցեց իւր
թշնամին ու ամենեւին թող չի տա-
լով կ'ուշադարձէր որ զանիկայ պատին
դէմ սլամելով ձգմէ. այս ոտեն մէկէն
իւր ընկերները օգնութեան հասան և
իրենց եղջիւրներուն գործածութեքը
նկարկներու նման դէմ կը դնէին. նոյն
ատեն ուրիշ երկու վագրեր ալ վե-
րջափն ուժ տանելով այս կռուին մէջ
գոմէշներուն վրայ յարձակեցան: Գո-
տեմարտութիւնը երկարացաւ տնրա-
յատրելի սատակութեամբ ու ահա
գին մարտնչութեամբ իրարու ձանկե-
րով և եղջիւրներով հարուածներ
կ'ընէին: Ալ երջապէս գոմէջը իւր գլու-
խովը վազրը ցնցեց և եղջիւրներովն
ալքանի մը ծանր վերքեր ընելով վա-
նիկայ մէկ կողմը ձգեց. այս ժամա-
նակ ատարիկովն մէջ երկու արջ ալ
բերին որով անոնցմէ մէկուն և վագ-
րի մը մէջ սեղը նորէն պատերազմ
մագեցաւ: Գոմէջն մէկը որն սր շատ
աներկիւղ էր, թէպէտեւ վերաւորե-
ցաւ, բայց երկու տօնյաններուն
վրայ վազելով զանոնք իրարմէ դատեց
որով ալ անիկ ետեւ արջերը ու վագ-
րերը չի կրցան իրարու և գոմէշնե-
րուն վրայ յարձակիլ. վագրերը իրենց
վախէն ոռնալով պատերուն ասիւր կը
կզկրտէին և վերջապէս յաղթութիւ-
նը գոմէշներուն կողմը մնաց:

* * *

(Եւս քան 'ի անտարրին):

ԲՆԸՊԸՏՄՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքի

Պիւ թոն և Մառա ընտանիքները Քաղաքի միայն մէկ տեսակը կը ճանչնային. Պարոն Դաւիթը Քիւղէն անոնց երկու տեսակ ըլլալը որոշեց այսինքն մէկ տեսակը կարծիք (Քիւղէն — Դաւիթ) ըստ. ամբ որն որ մարմնայն վրայ խառնուազ գեղեցիկ գոյն մը ունի, մէկալը մարմաւորն (Քիւղէն — Դաւիթ) ըստ. ամբ որ ասոր տղ մարմնայն վերի մասերը քիչ մը կ'անանչ մըթին գոյնով խառն է, ու սորին կողմերն ալ աղբաւ գեղեցիկ կը զարնէ:

Քաղաքները արջերուն հետ աւմէն կենդանիներէն աւելի մարդկանց կը նմանին, այսինքն ամեն տեսակ բան կ'ուտեն, բայց աւաւել ևս մաւ կեր են: Պրեթէ անխաբարս պտուղով ու մսով կը սնանին. անոնց հասակը հասարակ արուեստի կը նմանի, ասկայն որունքներուն համեմատելով մարմիններն շատ երկայն է, վասն զի օրունքին խիստ կարճ է. պոչերնին մարմիններնուն երկայնութիւնը չափ կայ, գործնք միշտ իրենց մարմնայն վրայ հորիզոնական կամ ուղղահայեաց դիրքով բարձրացած կը կեցուեն. գլուխն երկայն է ու իրենց ըթին ծայրերուն երկայնածագութեամբը առաւել ևս երկայն կ'երեւնայ մարմիններն. իրենց կնճիթին շարունակ շարժման է (այսինքն բերով դարձունելով կամ ամեն բանի գոյսունելով) որ այս կենդանիներուն կերպարանքը գրեթէ միշտ մասնաւոր զարագութեամբ մը մէջ կ'երեւնայ:

Քաղաքները ըստ վեճի մասին իրենց հաստութիւններովը կ'ուղղին որ և իցէ տեղ մը երթալու. ըթայնն աւղաններ, արդեր, ճրճիներ կը գրտնան. դիւրութեամբ մը ծառերէն վեր կ'երէն ուր տեղ խառնները իրենց բոյներէն կը հանեն և կը յաւիրաւանեն. երբոր իմանան թէ ծառը կը կտրեն կամ կը շարժեն կոր, այն ժամանակ ետեւի ճիւղաներովն կ'ախաւելով թող կուտան ինքզինքնին իբր

Թմբած, Մոնք բնաւ գետինը չեն փոքեր. ինչպէս որ Պիւ թոն ըսած է:

Մա անուանի բնագետը կը կարծէր որ Քաղաքներն ալ կապիկներու և քանի մը ուրիշ կենդանիներու նման պոչերնուն ծայրը կ'ուտեն, բայց այս բանս հաստատուած չէ:

Ինչ հանրապէս հիւսիսային Մ. մերիկայի անտառներուն մէջ Քաղաքները կը գտնուին որոնք առանձին կամ զոյգ կը բնակին, ու ասոնց ծայրի կամ ծայրի անուն կուտան:

Քարակաւոր մէջ տունները Քաղաքի կը մեծցնեն միշտ զանազ կարծիքով. արհեստով, վասն զի կատուններն աւելի մաքրելով ամեն տեղէ ալ վեր կ'երէն ու վնաս կ'ընեն, ու ամեն երեսն բանէ մը չեն փոխար. ու իրենց երած տեղէն անհարկ ըլլալ վարինքները. անոնց ուտելու համար եւ վաճ կամ հում միս, պտուղ եւ այլն, ու մէկ խօսքով դրեթէ ամեն բան կ'ուտեն, նաեւ ուտուած է թէ վտակ կամ հաւ կը յաւիրաւանեն ու զանազ մեծցնելով և արկրին վարի կողմէն սկսելով քիչ մը կ'ուտեն ու մնացածը կը ձգեն. ըսորը շուններու նման կը խմեն ու իրենց ըթին ծայրը միշտ ջուրէն վեր կը բռնեն:

Նաեւ կը խաղան ալ ու կը քծնին որ զիրենք շայն ու փայփայեն, աւկայն մարդկանց ճշմարիտ սէր մը ամեն եւելն չեն ցուցնէր. իրենց համար աւթինը խիստ չափազանց է ու բարկութիւններն յայտնելու ժամանակ շան պէս կը հաւեն ու ընդհակառակ կը ուրախութիւնին ալ մէկ քաղաք սուրելու ծայրով մը:

* * * *

ՏՆՏԵՍԵԼՆ

Քաղաքի որդիներն, գիւղը, և ուր որալան իբր:

Քաղաք ծովային բերքերէն մէկն է, որն որ մարդիկ շատ կը յարգեն, ու ամեն ատեն զարդի տեղ կը գործածեն: Նախկին պատուական քաղաքնուն կը պահէին մեծ սրտաւով:

Հռոմիւնցիք իբր չափաւորաց մեծ զարդարանք սեպերով բժժամքի (նուսիս) նման վրանին կը կրէին, ու իրենց նորածին աղաքը ասորափոխիկ հիւսնողութիւններէ պահպանելու համար բուսօէ շինուած մանեակներ անոնց վիզը կը կախէին:

Վտինի գաղղիացիք իրենց պատեբազմական դէնքերնին, դրահնին ու վահաններն գրեթէ միշտ բուսօի հոտերով կը զարդարէին: Հնդկաստանցիք ալ մեծապէս կը յարգեն բուսալ, քննչ որ եւրոպացիք մարգարիտը:

Տիբեթու Տիբեթո իս ու նոր բնակիչները գիտէին որ բուսալ սրբատի սուրբով ու արմատներով ծառ մըն է առանց տերեւի:

Իսլամիկներ 1703 ին բուսալ ծովէն գործու հանելէն ետեւ դիտեց ու տեսաւ որ անոր մակերեսէն վրայ նշանադրուած ողորկ ու փայլուն ծաղկանկար մարմիններ կային:

Այս գիւտը ամեն տեղ հրատարակուեցաւ, այն ամեն ամենն ալ քսին թէ ասիկայ ծովային ստանի մըն է, ու նաեւ այն ժամանակուան երգած բնագէտներն ալ այս կարծիքս հաստատեցին, և ալ անկէ ետեւ ամենեւին մէկը չէր կարծեր որ ասիկայ ուրիշ բան մը բլրայ բնագէտներուն վճռածէն դուրս, բայց բնական ներքին օմանք կարծեցին թէ միանգամայն այս երեք հանգամանքները սխալ ունենայ բուսալ, բուսական, կենդանական և հանքաբանական:

Ինչո՞ւնէդ անուն Մարսիլիայի բժիշկ մը հաստատեց որ բուսոր տունի մը չէ, հասարակեանքներէ յառաջ եկած գիտութիւն մը, կամ իբր թէ ջրի սրգերու պէս փայլուն՝ քարայրած կաշտ մըն է:

Ինչոր բնագիտները այս կարծիքս փաբան հերքեցին. սակայն այս ժամանակուան բնագէտներուն զգեստաւոր Ալեքսիս այս խորոյս վրայ իրեն համաօհաներէն շատերը իրիկեց որ Ինչո՞ւնէ գին բաժները բուն գանդ ված տեղերը երթան քննեն. բայց բոլորն ալ համոզուած ետ գարձան ու հաստատեցին, թէ բուսալ կեն

դանական բան մը չէ այլ բուսական:

Բուսալ միշտ մայրերու վրայ կը գտնուի լայնածիփ արմատներով, ու մէկ ու կէս ոտքէն ալ աւելի չի կրնար բարձրանալ. իրեն վրայ անհամար սալարներով (շիտան) ծածկուած է, որոնց կեդրոնն ալ խոռոչ մը կայ, որուն մէջ Պոլիպոթ բուսած սրգերը կը կենան (որոնց վրայ ուրիշ անգամ կը խոսիք): Նաեւ կոթ անուն ալ որոշուած է բուստին, այս սրգերը կաթի նման սպիտակ բլրանուն համար բերներնուն մէջ անուայի տեղ ուէ՞ր կտկուղ ու փափուկ լինարեր ունին: Աս սրգերը բուստի ծաղիկ բաժաներուն վրայ կը կենան, և թէ որ անոնց մէկ բան մը դպչելու բլրայ մէկէն ի մէկ խոռոչին մէջ կը մտնեն:

Այս կենդանիներուն կեցած տեղը շատ կակուղ է ու կ'ըսուի Պոլիպոթի կեղեւ, որն որ այնչափ կարմիր չէ և դիւրութեամբ ալ կը փրթի. իսկ ընդհանրապէս խոռոչին ներսի դին շատ կարծր է, և ահա այն է բուն բուսալ, որն որ սրհնատաւարները կը գործածեն:

Բուսալ կարմիր ծովուն ու Միջերկրական ծովուն մէջ կը գտնուի, ու բուն առատ վաճառականութիւնը ընդհանուր է զանազան աղքատ մէջ: Անակ կը կարծեն որ հոն հաւկթի կը ստանան, ու այն տեղը կը բողբոջին, ու կ'ըսեն որ բողբոջները ունաճանալով արմատէն կը պատուին ու կ'ըսեն տեղերնին կ'արմատանան ու կ'աճին, ատանկով կ'առատանայ բուսալ, որսորդներն ալ զանի բաժնելով կտորները ծովուն յատակը կը ցանեն, որով խիստ շուտ կ'աճին ու երբեմն 17 ու 18 բթաչափ կը բարձրանան:

Անի տարի Եւրոպայի ազգերէն բաղմաթիւ նաւեր Սիկիլի կղզի կ'երթան բուստի որսորդութեան:

Նաբոլի կառավարութիւնը ասոր որսորդութեանը համար զանազան սահմաններ, կարգեր և կոմուններ դրած է այն կարմիր որսորդներուն, որ զանաւոր բուստերուն բոլորն ալ մէկէն չորսան ու չի հապցնեն:

Որսորդութիւնը գլխաւորապէս

Ընդդէմական ծովուն և Բարբարոսաց երկրին կողմերը կ'ընեն մեծամեծ նաւերով և նաւակներով, և այս որսորդութիւնն ալ բարձր ամառ շարունակ կը տեսէ :

Հիմա Վիքրիկէի կողմն ալ Բարեյուսաց Գլխին մօտ առատութեբ բուսած կ'որսան, ու շատ ժամանակ ալ զանազան կերպեր կը գործածէին բուստին որսորդութեբ օտոեն պատահած դրութեբով և առաջը ստանելու համար :

Բուստը ծովին մէջ 15 օտքէն մինչեւ 300 օտք խոր անգիւրը կը գտնուի : Բայց ոչոքով խորութեան մէջ անգիւ պոնուածը շատ փոքր է և այնչափ մեծագին չէ :

Չանոնք յատակէն դուրս հանելու համար (ուրտեղ ժայռ երաւ փայտատիկ արմատացած են), որսորդները երկու կերպ գործիք կը գործածեն առաջինը խաշածեւ երկուսը կ'երաններով կը ձեւանայ, որոնց ծայրերէն ուսկաններ կը կախեն : Երբոր այն գործիքը բուստին արմատներուն մէջ մտնուայ, այն ուսկանն ալ ստանալը կ'ուրէ ու որսորդներն ալ ուսկաններուն մէջ մտած մասերը քաշելով կը փրցանեն ու վեր կը հանեն :

Երկրորդ գործիքը առաջինէն առտուել քիչ կը գործածուի : ասիկայ երկրորդէ անսակ միջ շերտի (քէփէ) է, ու մէկ ու կէս օտք արամագիծ ունի : որուն ներքեւի ամեն մէկ կողմէն ուսկանի նման ամաններ կախուած են, կտրուած օտները անոնց մէջը ստանելու համար :

Այս գործիքը երբեմն նաւէն դուրս երկրնցուցած մեծ գերանի մը վրայ կը կապեն, ու առտանալ մը ջուրին յատակը իջեցնելով անոր ոտներուն մէջը կը խօթեն, ուրտեղ որսորդին գործիքը մէջը անոնեւէն չի կրնար մոնալ :

Այս որսորդութիւնը շատ անգամ անօգուտ ու շատ անգամ ալ առտութիւն կ'ըլլայ, ու երբեմն ալ բուստը հանուկները 50 կամ 60 օտք խորուն մէջ կը մոնան իրենց ուսկաններուն չի հանածը իրենք հանելու համար :

Բուստին վրայ երբոր աշխատուի

երբեմն իւր դոյնը կը փոխէ, և քանի որ թարմ է նէ, փայլի կեղեւը կը հանեն, այն ժամանակ իրենց գոյնը դեղինէն կալմիլի կը դառնայ, նաեւ շատ մարդու արտաշնչութիւնն ալ զանիկայ դեղնագոյն կ'ընէ :

Բուստի վաճառականութիւնը գրեթէ Կարսիկայի մէջ քնդ հանուէ և առատ, որոնց վաճառականութե մէջ զանազան անուն կուտան իրենց տարբերութեանը նայելով, զորօրինակ բուստի արեան ըրծուէր, արեան ծաղիկ և այլն և այլն :

Վիքրուպէս մտածելով բուստը քրեթի կիբի քարաշնչութով, և քիչ մ'ալ երկաթի կալմիլ որստով զուստորեայ է : Մինչեւ հիմա Վրեւեւեան աղբերը շատ կը յորգեն ու իրենց սթաներաղմական գէնքերնին բուստով կը զարգարեն :

Նաեւ Վալդիայի մէջ ալ, ինչպէս որ հին ժամանակները՝ ասանկ ալ հիմա բուստով զարդ արուելու սովորութիւն ունին : նոյնպէս նաեւ յօրդիէ Բոնայի ու Վիքրիկէի մէջ ալ, ու մեծ փափագով կը փնտրուուի Վեքրիկայի մէջ :

Բուստը աստուէ : Այնքերկրական ծովուն մէջ գտնուելով Վալդիայի ալ բաղմաշահ վաճառականութեան նպաստ ունի :

Սարգիս Վահագն Գ. Շաղկապ :

ՀԱՆԵՒՈՒԿ

Եւ անկեղան զարմանալի դիտուի եւ՝
Ար խնամանց հարգով շնորհած եմ :
Եւ շուն անո քնաւ երբեք չեմ նման :
Զի չունիմ թիւ ոչ ալ փետուր գեղարուն :
Եւ ինչպէս արտաշնչութեան տունս փոքր :
Անիմ եղիւր նաեւ կուտայ հոտաւ սուր :
Արեւն փայլուն և փայլուն մտալ է :
Կոչէ ի զատ զիս անհատակ պատած է :
Անիմ եղիւր խնամ արեւոր հին ու ծեր :
Այս շարքն քնի տունս նոր արեւ :
Այս բոլոր անեղածներս պատմեցի :
Եւ ինչ ետեւ զիս գտնուի զգեցի :

Հիմա Սեբաստիոն Երեմիան :

1. Այս քիչ քիչ քիչ :

2. Բարեկարգութիւն քիչ քիչ քիչ :